

Ігор ЄФІМЕНКО

кандидат юридичних наук
efimenko_i_n@ukr.net

УДК 343.13

ПОРЯДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій пов'язане із суттєвим обмеженням конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. До таких належать повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниці спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності (статті 3, 29–32, 129 Конституції України). Отримана при цьому інформація потребує особливого захисту від незаконного розголошення, оскільки належить до таємниць у сфері приватного та особистого життя громадян (таємниці усиновлення, таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (інших форм спілкування), таємниці голосування), які, на нашу думку, стосуються найбільш особистих сторін життя людини. Незаконне та необґрунтоване їх розголошення є не лише небажаним, а й шкідливим та згубним з точки зору моральності, адже, як правило, призводить до почуття сорому, дає привід для пліток і перекручень, породжує сенсації, які ганьблять честь та гідність особи, і як наслідок – псує їй репутацію та створює перешкоди у службовій кар'єрі.

За основу цього дослідження взято Конституцію України, Кримінальний кодекс України (КК України) та науково-

практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України (КПК України), навчальні посібники та підручники, а також міжнародні нормативно-правові акти, серед яких Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод тощо. Однак дослідження вказаних джерел та аналіз вищезазначених нормативно-правових актів дають нам можливість стверджувати, що українському законодавству, яке регулює суспільні відносини в інформаційній сфері, притаманні такі негативні особливості, як фрагментарність, неповнота, дублювання і наявність суперечностей, що і зумовило вибір теми нашого дослідження та свідчить про її актуальність.

Мета цієї статті полягає у з'ясуванні підстав та процесуального порядку збереження інформації, отриманої внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які визначені у Главі 21 КПК України. У зв'язку з поставленою метою завданнями дослідження є встановлення наявності нормативних підстав, а також з'ясування належного процесуального порядку збереження інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Захист отриманої інформації у кримінальному процесі України є одним із го-

ловних завдань не тільки слідчих, а й інших суб'єктів кримінального провадження. У зв'язку із цим одним з основних критеріїв ефективності розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень є недопустимість розголошення даних досудового розслідування. Зазначене дає нам можливість підтримати думку А.М. Ларіна, яка полягає в тому, що збереження таємної інформації під час досудового розслідування виступає важливою умовою для виявлення доказів у тому вигляді, в якому вони залишилися після вчинення кримінального правопорушення, адже злочинці та пов'язані з ними особи не повинні знати про наміри та плани слідчого й оперативних працівників, а також їхні джерела отримання інформації [1, 49–50].

З огляду на викладене недопущення витоку таємної інформації під час кримінального провадження потребує особливої уваги. Тож варто підтримати думку Ю.П. Аленіна про те, що успіх у боротьбі зі злочинністю багато в чому залежить від збереження учасниками слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій таємниці досудового розслідування [2, 58]. Передчасне розголошення громадськості показань свідків, потерпілих, висновків відповідних експертів, а також інших джерел доказів на практиці може створити умови, спрямовані на протидію завданням кримінального судочинства з боку підозрюваних або обвинувачених. Такі дії у подальшому ставлять під сумнів встановлення істини під час кримінального провадження, що негативно впливає на розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а отже, дає можливість винній особі протидіяти правоохоронним органам шляхом, наприклад, знищення слідів злочину, предметів і документів, що можуть стати доказами, та, як наслідок, ухилитися від слідства й суду, а іноді завдати шкоди й іншим учасникам кримінального провадження.

Беручи до уваги предмет цього дослідження, неможливо не зазначити, що особливої уваги при збереженні отриманої інформації під час кримінального провадження потребують відомості, здобуті в результаті проведення негласних слідчих

(розшукових) дій. Адже проведення останніх пов'язане з істотним обмеженням конституційних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, які відповідно до положень Основного Закону України можуть мати місце у таких випадках, як: проникнення до житла чи іншого володіння особи лише за вмотивованим рішенням суду (ст. 30); порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (інших форм спілкування), якщо інакше одержати таку інформацію неможливо (ст. 31); втручання в особисте життя громадян у формі збирання, зберігання, використання та поширення без їхньої згоди конфіденційної або таємної інформації і лише у випадках, визначених законом, які стосуються інтересів національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (частини 1, 2 ст. 32) [3].

Таким чином, здобуті в результаті проведення негласних заходів отримання доказової інформації відомості стосуються таємниці досудового розслідування, а також відповідних видів таємної інформації у сфері приватного та особистого життя громадян. Незаконне і безпідставне їх розголошення може створити загрозу не лише національним інтересам та безпеці держави, а й її громадян. З огляду на це така інформація підлягає засекречуванню відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та з урахуванням Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, належить до секретної інформації (статті 4.12.4, 4.12.5).

При цьому матеріальні носії інформації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій підлягають реєстрації у відповідних режимно-секретних органах (РСО) та повинні зберігатися в окремих номенклатурних справах щодо організації та проведення негласних заходів отримання доказової інформації з дотриманням вимог законодавства у сфері охорони державної таємниці щодо секретного діловодства.

Приміщення ж РСО відповідно до Державних будівельних норм України ДБН В.2.2-14-2004 «Будинки і споруди. Приміщення для зберігання секретних документів та роботи з ними» [4] пристосовані для роботи з такими документами та збері-

гання в них секретної інформації у неробочий час.

До документів, які підлягають збереженню під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, належать: постановва слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії; клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії; ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії; протокол про проведення негласної слідчої (розшукової) дії; додатки до протоколу про проведення негласної слідчої (розшукової) дії (спеціально виготовлені копії; зразки об'єктів, речей і документів; письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної дії; стенограма, аудіо-, відеозаписи; фото-таблиці; схеми, зліпки; носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пов'язані зі змістом протоколу); інші документи, що містять відомості про методи отримання таємної інформації негласним шляхом, та ті, які містять інформацію, що дає змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Отож з огляду на зміст ст. 105 КПК України додатки до протоколів, у свою чергу, повинні бути належним чином виготовлені, задокументовані, упаковані з метою надійного збереження та засвідчені підписами осіб, які були присутні при виконанні відповідної процесуальної дії [5]. Фіксація ж результатів, досягнутих внаслідок проведення негласних заходів отримання доказової інформації, повинна здійснюватись таким чином, щоб була можливість за необхідності експертним шляхом встановити їх достовірність. У зв'язку із цим особами, які проводять такі дії, мають бути вжиті необхідні заходи щодо забезпечення збереження і цілісності одержаних матеріалів (захист від несанкціонованого втручання, деформація, розмагнічування, знебарвлення, стирання тощо) до передачі їх прокурору.

Такий висновок зумовлюється й тим, що захист сфери особистого і сімейного життя громадян є одним із найважливіших завдань держави. Оскільки, якби будь-який орган розслідування міг у будь-яку хвилину на власний розсуд робити обшук у кого

йому заманеться, то це відкрило б шлях для неприпустимої сваволі правоохоронних органів, що було б грубим порушенням гарантованого Основним Законом нашої держави принципу недоторканності особистого життя [6, 91–95].

У кримінальному процесуальному законодавстві України також детально врегульовано питання щодо принципу недоторканності особистого життя громадян. Так, зміст даної норми відображено й у ст. 7 КПК України, відповідно до якої кримінальне провадження ґрунтується на засадах: поваги до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; забезпечення права на недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємниці спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканності права власності [5].

Відповідні положення містяться й у міжнародних нормативно-правових актах, серед яких, зокрема, варто вказати Загальну декларацію прав людини. Згідно зі змістом цього документа ніхто не може бути підданий свавільному втручанням у його особисте і сімейне життя, посяганням на недоторканність житла та честь і репутацію людини чи громадянина (ст. 12) [7]. На аналогічних засадах ґрунтуються і норми Міжнародного пакту про громадянські і соціальні права (ст. 17) [8] та Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (ст. 8) [9].

Безпідставне та необґрунтоване порушення цих засад є предметом й кримінального правопорушення, передбаченого ст. 162 КК України, відповідно до якої незаконне проникнення до житла чи іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, блокування до них доступу, а також незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян, тягнуть за собою кримінальну відповідальність [10].

Потрібно також зауважити, що після проведення негласних слідчих (розшукових) дій гриф таємності щодо матеріалів, у яких зафіксовано необхідну для встановлення істини інформацію, підлягає розсекреченню. При цьому потрібно враховувати, що розголошення такої інформації у подальшому не завдасть шкоди національним інтересам і

безпеці держави. Незважаючи на зняття грифа таємності, її розголошення недопустиме, оскільки вона набуває ознак, притаманних таємниці досудового розслідування, визначених у ст. 222 КПК України.

Викладене свідчить про те, що інформація, яка використовується у кримінальному процесі України, переважно надходить з різних джерел і, як правило, має характер таємної, оскільки підлягає захисту відповідно до законодавства нашої держави. Таку саму думку висловив й І.В. Сліпченко, який зазначає, що однією з основних засад діяльності слідчих і оперативних підрозділів є таємниця досудового розслідування [11, 101–103].

Крім того, варто зазначити, що у кримінальному процесуальному законодавстві Російської Федерації (РФ) на відміну від вітчизняного законодавства право на розголошення таємниці досудового розслідування надане й працівникам оперативних підрозділів (ст. 40 КПК РФ) [12], що призвело до виникнення дискусій стосовно доцільності закріплення такого права у нормах кримінального процесуального законодавства України.

Відтак, цілком очевидно, що інформація є ресурсом для кримінального процесуального доказування. Це означає, що використання будь-якої інформації у кримінальному процесі України повинно супроводжуватися її захистом від незаконного та необґрунтованого розголошення, оскільки така інформація у більшості випадків надходить з різних джерел і переважно має або конфіденційний, або таємний характер.

В результаті системного аналізу кримінального процесуального законодавства України доходимо висновку, що у його нормах не врегульовано питання щодо порядку попередження учасників кримінального провадження про недопустимість розголошення відомостей, що належать до таємниці досудового розслідування. Водночас у міжнародних нормативно-

правових актах, положення яких ратифіковані Верховною Радою України, цю проблему висвітлено детально. Наприклад, у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року [13, 61–67] працівників правоохоронних органів, зокрема тих, хто здійснює розслідування, зобов'язано: поважати та захищати гідність та права людини; зберігати у таємниці відомості конфіденційного характеру, отримані ними у процесі діяльності, якщо інтереси правосуддя не вимагають іншого; негативно ставитись до будь-яких дій, які є нелюдними чи принижують гідність людини; не допускати зловживання владою та вчинення корупційних дій тощо.

Тож пропонуємо більш повно врегулювати норму ч. 2 ст. 222 КПК України, замінивши слова «... попереджує осіб» на фразу наступного змісту: «...письмово попереджує відповідним протоколом осіб» і далі – за текстом.

Також, беручи до уваги ту обставину, що розголошення таємниці досудового розслідування стосується не лише інтересів кримінального судочинства, а й конституційних прав та свобод людини і громадянина, на нашу думку, доцільно зробити висновок, що відомості, які належать до вищезазначених видів таємної інформації, можуть бути розголошені лише з дозволу власника такої інформації і тільки в тому обсязі, який останній визначить за можливе.

У зв'язку із цим пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 222 КПК України після слів «...в якому вони визначають можливим» реченням: «Відомості, які належать до конфіденційної інформації, а також стосуються конституційних прав та свобод людини і громадянина, можуть бути розголошені за дозволом власника такої інформації і тільки в тому обсязі, в якому останній визначить це самостійно на власний розсуд. Такий дозвіл повинен бути наданий письмово у формі відповідної заяви».

Список використаних джерел:

1. Ларин А.М. Работа следователя с доказательствами / А. М. Ларин. – М.: Юридическая литература, 1966. – 155 с.
2. Аленин Ю.П. Процессуальные особенности производства следственных действий / Ю.П. Аленин. – Кировоград: Центрально-Украинское издательство, 2002. – 264 с.

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page>
4. ДБН В.2.2-14-2004. Будинки і споруди. Приміщення для зберігання секретних документів та роботи з ними // Інформаційний веб-сайт Державної архітектурно-будівельної інспекції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dabi.uss.gov.ua>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [Гончаренко В.Г., Нор В.Т., Шумило М.Є. та ін.]; за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
6. Юрина Л.Г. Прослушивание телефонных и иных переговоров при расследовании экономических преступлений / Л.Г. Юрина, В.М. Юрин, С.В. Лаврухин // Вестник криминалистики. – 2000. – № 1. – С. 91–95.
7. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ від 10 грудня 1948 року // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16 грудня 1966 року // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 4 листопада 1950 року // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
10. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page13>
11. Збірник нормативно-правових актів України, що регулюють окремі питання кримінального провадження / [Алфьоров С.М. та ін.]; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – К.: ТОВ «АРТ-Дизайн», 2012. – 250 с.
12. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 года № 174-ФЗ // Інформаційний веб-сайт «Кодексы и законы Российской Федерации» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// http://www.zakonrf.info/upk/](http://http://www.zakonrf.info/upk/)
13. Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку. Науково-практичний, документально-джерельний та навчально-методичний комплекс: в 3 ч. / за ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва, Ю.С. Шемшученка; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Юридична книга, 2001. – Ч. 2. – 2001. – 584 с.

Ігор ЄФІМЕНКО

ПОРЯДОК ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Розглянуто питання щодо інформації, яка отримується під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Наголошено на особливому характері цієї інформації та зазначено про необхідність її збереження від незаконного і необґрунтованого розголошення. Зроблено висновок, що розсекречування відомостей, отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, набуває ознак, притаманних таємниці досудового розслідування. З огляду на це автор пропонує доповнити норму ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України із метою більш повного врегулювання процесуального порядку недопустимості розголошення інформації, яка належить до сфери приватного та особистого життя громадян, учасниками кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне процесуальне законодавство; таємниця приватного та особистого життя громадян; таємниця досудового розслідування; державна таємниця; негласні слідчі (розшукові) дії.

Игорь ЕФИМЕНКО

**ПОРЯДОК СОХРАНЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ,
ПОЛУЧЕННОЙ В РЕЗУЛЬТАТЕ ПРОВЕДЕНИЯ
НЕГЛАСНЫХ СЛЕДСТВЕННЫХ (РОЗЫСКНЫХ) ДЕЙСТВИЙ**

Рассмотрен вопрос об информации, полученной во время проведения негласных следственных (розыскных) действий. Отмечен особый характер данной информации и указано на необходимость ее сохранения от незаконного и необоснованного разглашения. Сделан вывод о том, что рассекречивание сведений, полученных во время проведения негласных следственных (розыскных) действий, приобретает признаки, присущие тайне досудебного расследования. В связи с этим автор предлагает дополнить норму ст. 222 Уголовного процессуального кодекса Украины с целью более полного урегулирования процессуального порядка недопустимости разглашения информации, которая относится к сфере частной и личной жизни граждан, участниками уголовного производства.

Ключевые слова: уголовное процессуальное законодательство; тайна частной и личной жизни граждан; тайна досудебного расследования; государственная тайна; негласные следственные (розыскные) действия.

Ihor YEFIMENKO

**PROCEDURE FOR ENSURING THE SECURITY
OF INFORMATION OBTAINED AS A RESULT OF COVERT
SEARCH (INVESTIGATIVE) ACTIVITIES**

The question about the information received during the covert investigation (search) action. Emphasized the special nature of this information and the need to preserve it from illegal and unwarranted disclosure. It is concluded that the declassification of information obtained during the undercover investigation (search) action acquires the features inherent in secret pre-trial investigation. Given this, the author proposes to complement the provisions of article 222 of the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to better resolve procedural order of inadmissibility of divulging information that belongs to the sphere of private and personal life of citizens, members of the criminal proceedings.

Keywords: criminal procedural law; secret private and private life; secret pre-trial investigation; state secret; covert investigative (detective) actions.

